

Bespreking proefschrift: Naar een theorie van agency en criminaliteit. Een geïntegreerde verklaring van de begin- en eindfase van jeugdcriminaliteit¹SOFIE TROONBEECKX^a

^a Vrijwillig wetenschappelijk medewerker, Onderzoekslijn Jeugdcriminologie, Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC), Faculteit Rechtsgeleerdheid, KU Leuven (Corresp.: sofie.troonbeeckx@kuleuven.be)

1. SITUERING EN PROBLEEMSTELLING

Een belangrijk veld in de criminologie wordt nog steeds gevormd door het onderzoek en de theorievorming naar de verklaring van criminaliteit. Hier zijn de laatste decennia twee verschuivingen in vast te stellen. De eerste betreft een verschuiving in de afhankelijke variabele of de stap in het criminele traject die we willen verklaren. Waar etiologisch onderzoek lang gefocust was op het verklaren van het plegen of de start van het criminele traject, is deze recenter gefocust op het stopzetten – genaamd *desistance* – of de eindfase in het criminele traject. Er is niet langer enkel aandacht voor de stap van een leven gevuld met conventionele acties naar een leven dat ook criminele acties omvat, er is ook aandacht voor de stappen terug naar een (uitsluitend) conventioneel leven. Hier gaat een tweede verschuiving mee gepaard in de onafhankelijke variabele of de factoren waarmee we de verandering in het criminele traject willen verklaren. Waar de focus eerder lag op biologische, psychologische of voornamelijk sociale determinerende factoren (de zogenaamde structure), ligt deze nu meer op zelf-determinerende factoren met hun oorsprong in de principes van de fenomenologie en het symbolisch interactionisme.

Het is op het kruispunt van deze twee verschuivingen dat het concept van agency, of actorschap, een opmars heeft gemaakt in de criminologie. *Desistance* theorieën associëren agency met cognitieve processen, de creatie van een nieuwe zelf of met psychosociale constructen om opportuniteiten in het leven te grijpen (HEALY, 2013). Hoewel de definities van agency talrijk en verscheiden zijn, hebben deze meestal te maken met handelen op basis van een zekere keuze en macht. Het concept is ook sterk gedefinieerd door van wat het zich onderscheidt, aangezien het de rol van de actor tracht te vatten op een wijze die niet gereduceerd kan worden tot sociale of psychologische determinanten (zie DECI & RYAN, 1987). De opmars van agency in de criminologische discipline kan eigenlijk ook als een terugkeer worden benoemd aangezien de basis van agency reeds vervat ligt in de principes van de klassieke verantwoordelijkheidsleer en in de rationele keuze theorieën. In de vorm van de notie van schuld of verantwoordelijkheid blijft agency een fundamenteel principe voor het strafrecht en voor het onderscheid tussen het straf- en jeugdrecht. De afwezigheid van criminologisch onderzoek en theorieën naar agency creëert daardoor een breuk met het strafrecht en met justitiële interventies (NAGIN, 2007). Het concept van agency is evenwel verder ontwikkeld in de zusterdisciplines van de sociologie en de psychologie. In deze disciplines is het concept niet enkel meer uitgewerkt en verfijnd, maar is het ook deel van theorievorming voor de verklaring van acties.

Dit doctoraatsonderzoek tracht verder te gaan dan het huidig (*desistance*) onderzoek naar agency in de criminologie door vier beperkingen van dit bestaande onderzoek aan te

¹ 'An agency graded theory of crime: An integrated explanation of the onset and endphase of youth crime', proefschrift in de criminologische wetenschappen, verdedigd op 28 april 2017 aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid, KU Leuven (promotor: prof. dr. Johan PUT, co-promotor: prof. dr. Stefaan PLEYSIER).

pakken. De eerste beperking is dat het desistance onderzoek een zeer specifiek begrip hanteert van agency dat niet steeds overeenstemt met het meer ontwikkelde begrip van agency in de psychologie en sociologie. Hoewel een criminologisch begrip van agency moet aangepast zijn aan de verklaring van criminele acties, is het gebaat om te vertrekken vanuit reeds ontplooid theorieën en inzichten. De tweede beperking is dat het onderzoek naar agency in vrijwel alle disciplines hoofdzakelijk beperkt is tot theorievorming zonder operationalisering of empirisch onderzoek. Het is zowaar het criminologisch onderzoek naar agency dat gekenmerkt is door de aanvulling van het theoretisch werk met empirisch onderzoek, maar hier worden hoofdzakelijk enkel kwalitatieve methoden voor aangewend (zie MARUNA, 2001; VAUGHAN, 2007). De derde beperking is dat criminologisch onderzoek agency nagenoeg uitsluitend beschouwt als relevant voor de verklaring van het stopzetten van de criminele carrière, maar niet voor de start ervan. Een combinatie van beide is wenselijk aangezien verklaringstheorieën voor de start van de criminele carrière te zeer focussen op sociologische determinanten terwijl verklaringstheorieën voor het einde van de criminele carrière te zeer focussen op individuele determinanten (BARRY, 2007). De vierde en laatste beperking is dat criminologische studies agency meestal onderzoeken zonder beschouwing van de praktische en juridische tegenhanger: verantwoordelijkheid (CIPRIANI, 2009). Hoewel deze kwesties een moreel, juridisch of politiek antwoord vragen, kan een (empirisch) onderzoek naar agency wel bijdragen tot deze debatten (zie STEINBERG, CAUFFMAN, WOOLARD, GRAHAM, & BANICH, 2009).

2. ONDERZOEKSDOEL EN METHODOLOGIE

De bovenstaande overwegingen en beperkingen resulteerden in twee hoofddoelen van het doctoraatsonderzoek. Het eerste onderzoeksdoel is de ontwikkeling van een theoretisch raamwerk van agency dat is toegepast op de verklaring van criminaliteit. Dit raamwerk dient niet enkel elementen te omvatten die toelaten om agency te begrijpen, maar dient ook de mechanismen te omvatten waardoor deze elementen van agency acties zoals criminaliteit kunnen verklaren. Voor het eerste onderzoeksdoel hebben we zowel een verkennende literatuurstudie uitgevoerd naar agency in verschillende disciplines als een theoretisch en praktisch raamwerk van agency opgebouwd. Voor de verkennende literatuurstudie gaat de literatuurstudie in de criminologische etiologie van de klassieke strafrechtsleer tot positivistische theorieën op zoek naar diens centrale stellingen, de rol van agency en andere elementen die invulling kunnen geven aan het concept van agency. Daarnaast gaat de literatuurstudie in de psychologie en sociologie op zoek naar specifieke theorieën en studies van agency die ons criminologisch begrip van agency kunnen verruimen. Naast een verkenning van twistpunten, definities en elementen van het agency-concept, omvat dit een verkenning van de sociologische structuratietheorie van GIDDENS (1984) en de psychologische sociaal-cognitieve theorie van BANDURA (1989; 2001) om bij te dragen tot een agency-theorie. Voor de constructie van het theoretisch raamwerk wordt een geïntegreerd conceptueel kader voorgesteld van agency op basis van de inzichten van de verkennende literatuurstudie. Het conceptueel raamwerk vat het concept van agency aan de hand van twee elementen: keuze en macht. De verdere onderbouwing en ontwikkeling van de betekenis en verklarende waarde van deze twee elementen gebeurt aan de hand van agency-specifieke literatuur, maar ook aan de hand van andere theorieën en studies naar geassocieerde noties van keuze en macht. Voor de constructie van het praktisch raamwerk wordt de link gelegd tussen agency en de juridische notie van verantwoordelijkheid (MORSE, 2007). Dit verkennende en niet-exhaustieve raamwerk differentieert tussen verantwoordelijkheid als schuld – i.e. verantwoordelijkheid moeten nemen voor criminele daden in het verleden – en verantwoordelijkheid als responsabilisering – i.e. begrip en besef van criminele daden voor recidivebeperking in de toekomst.

Het tweede onderzoeksdoel is om bij te dragen tot het begrip van de rol van agency voor de verklaring van de start- en eindfase van criminaliteit. Dit omvat zowel een methodologische als verklaringscomponent. De methodologische component vraagt een vertaling van het conceptueel raamwerk van het eerste onderzoeksdoel in een empirisch raamwerk dat toelaat om agency zowel via kwalitatieve als kwantitatieve methoden te meten en te onderzoeken. De verklaringscomponent vraagt een onderzoek naar het concept van agency in combinatie met andere relevante – onafhankelijke – factoren zoals in het bijzonder externe structure (in de vorm van sociaal-economische status, sociale bindingen en *strain*) en interne structure (in de vorm van psychosociale maturiteit en leeftijd) aan de hand van empirisch onderzoek. We onderzoeken deze factoren voor de verschillende stappen in de – afhankelijke – variabele van criminaliteit, gaande van de start- tot de eindfase in het criminele traject. Er is gekozen voor een *mixed methods* benadering waarbij dezelfde onderzoeksvragen worden beantwoord aan de hand van zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek. Waar het kwantitatief onderzoek toelaat om bij te dragen tot de zeer beperkte tot afwezige inspanningen tot operationalisering van agency, laat het kwalitatief onderzoek toe om bij te dragen tot het bestaande criminologische (desistance) onderzoek naar agency. Het kwantitatieve onderzoeksluik bestaat uit de verzameling en analyse van surveydata van een steekproef van 1924 jongeren, waarvan 1742 leerlingen van 37 scholen en 182 jongeren die toen in één van de zeven jeugdinstellingen verbleven. Het kwalitatieve onderzoeksluik bestaat uit de verzameling en analyse van interviewdata van een deelsteekproef van 56 jongeren, waarvan 20 leerlingen en 36 jongeren van de jeugdinstellingen.

3. ENKELE ALGEMENE CONCLUSIES

In lijn met de onderzoeksdoelen heeft dit doctoraatsonderzoek op twee iteratieve wijzen bijgedragen tot het bestaande onderzoek naar agency in de criminologie: zowel theoretisch via de literatuurstudie als methodologisch en verklarend via het empirisch onderzoek. In de eerste plaats heeft het doctoraat geresulteerd in een geïntegreerde theorie van agency die toegepast is op de verklaring van criminele acties. In deze theorie omvat agency zowel een element van keuze als een element van macht. In de woorden van MARTIN (2003, p. 1), *“broadly speaking, agency is the freedom of human beings to make choices and to act on these choices in ways that make a difference to their lives”*. Het is de inhoudelijke variatie in de elementen van keuze en macht die kan bijdragen tot de verklaring van criminaliteit.

Het eerst element van agency, keuze (*choice*), vormt het meest onderschreven element van agency doorheen de literatuur (MARSHALL, 2005). In criminologische verklaringstheorieën is de notie van keuze meestal impliciet aanwezig, maar het is ook expliciet opgenomen in onder meer de rationele keuze theorie (zie CLARKE & CORNISH, 1986) en de situationele actietheorie (zie WIKSTRÖM, 2006). In het kader van de agency en verantwoordelijkheid van jongeren is keuze een belangrijk element in tijden waarin de levensloop minder gestandaardiseerd en sequentieel is geworden (zie BRANNEN & NILSEN, 2002). Het element van keuze verwijst naar een soort van beslissingsproces en deliberatie, maar dit betekent niet dat dit proces complex, berekend of strategisch moet zijn (PAYNE, BETTMAN & JOHNSON, 1993). Belangrijk voor de verklaring van acties is de inhoud op basis waarvan individuen keuzes maken: hun doelen en waarden – i.e. de anticipatie van doelen – en de acties waarmee zij deze kunnen bereiken – i.e. anticipatie van uitkomsten (BANDURA, 2001). Beide worden gegenereerd door de informatie of kennis die individuen hebben van de wereld. Omdat deze kennis vaak onvolledig en beperkt is, kunnen acties toch leiden tot uitkomsten die niet geanticipeerd waren (GIDDENS, 1984). De invloed van *structure*-elementen op keuze werkt voornamelijk via de redenen voor actie, zoals deze doelen en waarden, voor een bepaalde actie. Doelen en

waarden leiden tot actie omdat ze een te remediëren discrepantie creëren tussen wie men is en wie men wilt zijn (KIECOLT & MABRY, 2000). Daarnaast kan een verandering in doelen en waarden alsook in geanticipeerde uitkomsten van acties de variatie in de verschillende stappen in het criminele traject verklaren (BARRY, 2007). Het tweede element van agency, macht ('power'), is een element dat minder expliciet naar voor wordt geschoven in theorieën van agency en nog minder in criminologische verklaringstheorieën. Het is evenwel essentieel voor de verklaring van acties aangezien het verwijst naar de mogelijkheid van individuen om de gekozen actie daadwerkelijk uit te voeren (zie SAMPSON & LAUB, 2005). In het kader van de agency en verantwoordelijkheid van jongeren is macht een belangrijk element omdat de onderschreven capaciteiten van jongeren een 'dubbel-snijdend zwaard' vormt dat niet alleen rechten, maar ook plichten met zich meebrengt (CAUFFMAN, WOOLARD & REPPUCCI, 1999). Enerzijds omvat macht de inschatting van acties als valide alternatieven voor actie (SETTERSTEN & GANNON, 2005; WIKSTRÖM, 2006). Anderzijds omvat macht de capaciteit tot actie. Deze inschatting van zichzelf als capabel is niet enkel relevant voor de verklaring van conventionele acties, maar kan ook relevant zijn om acties zoals het weerstaan of zelfs het uitvoeren van criminaliteit te verklaren (BREZINA & TOPALLI, 2012).

In de tweede plaats heeft het doctoraat geresulteerd in methodologische ontwikkelingen met betrekking tot de kwantitatieve meting en het kwalitatieve begrip van agency. In lijn met het theoretische raamwerk zijn verkennende kwantitatieve variabelen ontwikkeld om agency, structure en leeftijd/maturiteit te onderzoeken. Op deze wijze wil het doctoraatsonderzoek een aanzet vormen om agency te operationaliseren in criminologisch onderzoek. Enerzijds zijn variabelen ontwikkeld om agency te vatten als een latent construct, bestaande uit een algemene en een morele dimensie alsook een generieke en actie-specifieke dimensie. Anderzijds zijn variabelen ontwikkeld om de agency/structure-interactie te vatten als een proces van doelen, geanticipeerde uitkomsten en acties. Wegens de cross-sectionele aard van de kwantitatieve data laten deze geen uitspraken toe over causaliteit, maar slechts over associaties tussen de variabelen. De analyses tonen dat er een verband is tussen de factoren sociale structure, leeftijd en psychosociale maturiteit en de verschillende factoren van agency alsook tussen voorgaande factoren en voornamelijk de incidentie van criminaliteit.

Binnen de kwalitatieve onderzoekstraditie naar agency wordt voornamelijk gefocust op de vorm van de data. Op iteratieve wijze lieten de elementen van het ontwikkelde theoretisch raamwerk evenwel toe om als richtinggevende concepten (*sensitizing concepts*) de basis te vormen voor de ontwikkeling van een conceptueel schema voor de interviewdata. De resultaten van de kwalitatieve analyses wijzen op een theorie van criminaliteit die gegradeerd is naar agency, waarbij de variatie in de agency-elementen de jongeren hun stappen doorheen hun criminele (en conventionele) carrière kan verklaren.

REFERENTIES

- BANDURA, A. (1989). Human Agency in Social Cognitive Theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184.
- BANDURA, A. (2001). Social cognitive theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26.
- BARRY, M. (2007). Youth offending and youth transitions: The power of capital influencing change. *Critical Criminology*, 15, 185-198.
- BRANNEN, J., & NILSEN, A. (2002). Young people's time perspectives: From youth to adulthood. *Sociology*, 36(3), 513-537.

- BREZINA, TIMOTHY, & TOPALLI, VOLKAN. (2012). Criminal self-efficacy: Exploring the Correlates and Consequences of a "Successful Criminal" Identity. *Criminal Justice and Behavior*, 39(8), 1042-1062.
- CAUFFMAN, E., WOOLARD, J.L., & REPPUCCI, N.D. (1999). Justice for Juveniles: New Perspectives on Adolescents' Competence and Culpability. *Quinnipiac Law Review*, 403(18), 403-419.
- CIPRIANI, DON. (2009). *Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective*. Farnham: Ashgate.
- CORNISH, DEREK B., & CLARKE, RONALD V. (1986). Introduction. In D. B. CORNISH & R. CLARK (Eds.), *The reasoning criminal: rational choice perspectives on offending*. New York: Springer.
- DECI, E.L., & RYAN, R.M. (1987). The Support of Autonomy and the Control of Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1024-1037.
- GIDDENS, A. (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity press.
- HEALY, DEIRDRE. (2013). Changing fate? Agency and the desistance process. *Theoretical Criminology*, 17(4), 557-574.
- KIECOLT, K.J., & MABRY, J.B. (2000). Agency in young adulthood: Intentional self-change among college students. *Advances in Life Course Research*, 5, 181-205.
- MARTIN, JACK, SUGARMAN, JEFF, & THOMSON, JANICE. (2003). *Psychology and the question of agency*. Albany: State University of New York Press.
- MARUNA, S. (2001). *Making Good: How Ex-convicts Reform and Rebuild their Lives*. Washington DC: American Psychological Association.
- MORSE, S.J. (2007). Determinism and the Death of Folk Psychology: Two Challenges To Responsibility from Neuroscience. *Minnesota Journal of Law, Science & Technology*, 9(1), 1-36.
- MARSHALL, V.W. (2005). Agency, events, and structure at the end of the life course. *Advances in Life Course Research*, 10, 57-91.
- NAGIN, D. S. (2007). Moving choice to center stage in criminological research and theory: The American Society of Criminology 2006 Sutherland Address. *Criminology*, 45(2), 259-272.
- PAYNE, J.W., BETTMAN, J.R., & JOHNSON, E.J. (1993). *The adaptive decision maker*. New York: Cambridge University Press.
- SAMPSON, R.J., & LAUB, J.H. (2005). A life-course view of the development of crime. *The Annals of the American Academy*, 602(1), 12-45.
- SETTERSTEN, R.A.J., & GANNON, L. (2005). Structure, Agency, and the Space Between: On the Challenges and Contradictions of a Blended View of the Life Course. *Advances in Life Course Research*, 10, 35-55.
- STEINBERG, L., CAUFFMAN, E., WOOLARD, J.L., GRAHAM, S., & BANICH, M.T. (2009). Are Adolescents Less Mature Than Adults? Minors' Access to Abortion, the Juvenile Death Penalty, and the Alleged APA "Flip-Flop". *American Psychologist*, 64(7), 583-594.
- VAUGHAN, B. (2007). The internal narrative of desistance. *British Journal of Criminology*, 47(3), 390-404.
- WIKSTRÖM, P.O.H. (2006). Individuals, settings, and acts of crime: situational mechanisms and the explanation of crime. In P. O. H. WIKSTRÖM & R. J. SAMPSON (Eds.), *The explanation of crime: Contexts, mechanisms and development* (pp. 61-107). Cambridge: Cambridge University Press.